

וישלה ג

„דנה לאה דין בעצמה אם זה זכר לא תהא רחל אחותי כאחת השפחות והתפללה עליו ונהפך לנקבה“¹⁰].

וביותר יוקשה: הרי יציאת לאה לקראת יעקב לא הי' בה דבר בלתי רצוי, ואדרבה, מפורש ברש"י¹¹, „וישמע אלקים אל לאה — שהיתה מתאוה ומחזרת להרבות שבטים“¹² — ואין לומר שיציאה זו חסרון הוא ונחשבת „יצאנית“.

ולכן נ"ל, שכוונת רש"י, שבזה שדינה נקראת כאן „בת לאה“, משמיענו הכתוב, דכשם שפשוט (בפשש"מ) שיציאת לאה היתה דבר טוב, כך היתה יציאת דינה כשיש לה עצמה דבר רצוי¹³ (כדלקמן) [שלכן לא הביא רש"י דברי המדרש¹⁴ עה"פ כאן, ששם מפורש היפך הצניעות דדינה ולא], ואין רש"י צריך לפרש איוה ענין טוב ישנו ביציאת דינה, כי מובן הוא מפירוש רש"י לפניו.

ב. והביאור בזה:

לקוטי תורה להאריז"ל פרשתנו עה"פ. ש"ך עה"ת עה"פ. וכ"ה בכמה מפרשים (פרשתנו) במ"ש „בת לאה אשר ילדה ליעקב“. ובש"ך הע"ת, דלכן ותצא דינה כי „היא היתה זכר ודרך הזכר לצאת כו"ו. וראה עץ הדעת טוב (להרח"ו) כאן כמה פירושים.

(10) ואף שרש"י כתב ע"ז „פירשו רבותינו“, הרי רק זהו פירושו בפסוק זה ולא הביא פ"י אחר כזה בפשש"מ. וראה רבותינו בעה"ת שם, ההכרח לפי-רוש זה ע"פ פשט.

(11) ל, יז.

(12) ראה באר בשדה על פרש"י פרשתנו עה"פ.

(13) להעיר גם מפני משה לירושלמי שבהערה הבאה: ואף היא (דינה) לא נתכוונה כו".

(14) ב"ר פ"פ, א בסופה (ובמפרשי המדרש). וראה ירושלמי סנהדרין ספ"ב (לפי הקרוב העדה). תנחומא כאן ז.

א. „ותצא דינה בת לאה אשר ילדה ל-יעקב לראות בבנות הארץ“, ובפרש"י „בת לאה — ולא בת יעקב, אלא על שם יציאתה נקראת בת לאה שאף היא יצאנית היתה שנאמר² ותצא לאה לקראתו“ (ויש גורסין בסוף פירושו³ — „ועלי' משלו ה' משל כאמה כבתה“⁴).

ולכאורה צ"ע, למה נקט רש"י, שפירושו ע"ד הפשט, פירוש זה, שתוכנו שבא הכתוב לדבר בגנות לאה — והרי אפילו בגנות בהמה טמאה לא דיבר הכתוב, וכבר פרש"י „זכר צדיק לברכה“⁵.

ואין לומר שכוונת רש"י היא למעט בגנותה של דינה (וכעין לימוד זכות עליה), שיציאתה היתה שלא באשמתה, אלא ל-היותה „בת לאה“ שאף היא יצאנית היתה, שאין מקום ללמד זכות על הבת על ידי פרסום גנותה של לאה.

[ואם בכדי ליישב שינוי וכפל לשון הכתוב „ותצא דינה בת לאה אשר ילדה ל-יעקב“, ולא בקיצור „בת יעקב“, הרי אפשר לומר ע"פ פרש"י לעיל (בפ' ויצא) שלידת דינה היתה ע"י תפילת לאה, ש-

(1) פרשתנו לד, א.

(2) ויצא ל, טז.

(3) כ"ה בדפוסי רש"י הנפוצים (והוא ממקומות שנסמנו בהערה 14) וליתא בדפוס ראשון, דפוס שני ובתי רש"י (שתח"ה).

(4) יחזקאל טז, מד (ושם: בתה).

(5) ב"ב כג, א.

(6) ר"פ נח.

(7) משלי י, ז.

(8) ל, כא — מברכות ס, א. תנחומא ויצא ח (משא"כ לפי הב"ר (ספ"ב) הי' זה ע"י תפלת רחל, או כל האמהות).

(9) ראה תנחומא (באבער) פרשתנו יח (וראה

זיר למוטב אפילו את עשו הרשע, מובן דזה ש"ותצא דינה גו' לראות בבנות ה' ארץ", לא היתה ח"ו יציאה של הפך הצניעות, אלא אדרבה, "לראות בבנות הארץ", כדי להחזירן למוטב.

וזהו מ"ש רש"י, על שם יציאתה נקראת בת לאה שאף היא יצאנית היתה, שתכונה טובה זו של דינה, שהי' ביכולתה לצאת לראות בבנות הארץ ולהחזירן למוטב, באה לה מאמה, שאף היא יצאנית כזו הי' תהי'.

וזהו שמדגיש רש"י, בת לאה ולא בת יעקב, כי ענין זה ירשה וקיבלה דינה מלאה, משא"כ מצד יעקב, הרי אדרבה, הוא הסתיר אותה מעשו ומנעה מפעולות מסוג זה, ועד שנענש יעקב ע"ז (כנ"ל).

ג. וצ"ע בזה, דלכאורה לא דמי יציאת דינה ליציאת לאה, דיציאת לאה היתה לפי "שהיתה מתאוה ומחזרת להרבות שבטים", היינו שעל ידה יולדו השבטים ליעקב, ואילו תוכן יציאת דינה הי' כדי לתקן את בנות הארץ, ומהי השייכות של היכולת להחזיר למוטב את עשו הרשע ובנות הארץ, ליציאתה של לאה שענינה הולדת השבטים?

דלאה, שהיתה לשם שמים בתכלית (וכמוכח מפרש"י ל, יז שהובא לעיל).

(18) לאחר זמן העיריני ח"א שעד"ז פי' בבאר מים חיים (לבעה"מ סידורו של שבת) עה"ת כאו, שיציאת דינה היתה לשם להכניסן תחת צל כנפי השכינה כו'.

[אלא שמשסים "אחר כ"ז הנה הכתוב צווח ואמר כל כבודה בת מלך פנימה כו' ודינה שיצתה ע"כ וירא אותה שכס". ע"ש. אבל ע"פ פרש"י פרשתנו הנ"ל, דזה שנפלה ביד שכס הי' עונש ליעקב על זה שמנעה מעשו, י"ל, שבגוף יציאתה לא הי' ענין בלתי רצוי (ע"ד יציאת לאה שהיתה למעלותא בשלימות), ומה שאירע לה הי' עונש ליעקב (וראה לקמן סעיף ה). — ובבאמ"ח שם לא הביא מפרש"י הנ"ל].

רש"י כבר פירש לעיל בפרשתנו בהאי ענינא¹⁵, ויקח... ואת אחד עשר ילדיו — ודינה היכן היתה, נתנה בתיבה ונעל בפני' שלא יתן בה עשו עיניו ולכן נענש יעקב שמנעה מאחיו שמא תחזירנו למוטב ונפלה ביד שכס".

ולכאורה תמוה: היתכן שיעקב יעמיד את דינה בסכנה שעשו יקח אותה על הספק, שמא תחזירנו למוטב, ועוד יותר שבגלל זה שלא הניחה שעשו יראנה נענש יעקב בעונש קשה כזה, שנפלה ביד שכס"?

ולכן נ"ל, אשר: א) מעלתה של דינה היתה גדולה כ"כ, עד שהי' בכוחה להחזיר למוטב את עשו הרשע. ב) החזרת איש"י רשע למוטב יש בה מעלה גדולה כ"כ, שהי' כדאי להכניס את דינה לזה, אפילו על הספק, שמא תחזירנו למוטב".

[ועוד זאת: מזה שיעקב נענש ע"ז נ"ל, שאין זה בגדר ספק, אלא ברור שתחזירו למוטב, ומ"ש רש"י, שמא תחזירנו למוטב" הוא לפי דעתו של יעקב — שאין ליעקב לקבוע בודאות שתחזירנו למוטב, כי סו"ס הדבר תלוי בבחירתו של עשו].

ולפי פרש"י זה יש לומר, דגם כוונת רש"י כאן ע"ד יציאת דינה, היא למעלה יותאין, דכיון שהי' בכחה של דינה להח-

(15) לב, כג.

(16) אף שעקר ההדגשה שם היא "שמנעה מ" אחיו", החזרת עשו למוטב (וראה ב"ר ספע"ז: פ"פ, ד ובמפרשים שם), הרי מוכן שמעין זה הוא גם לגבי שאר בני אדם, וכפי שהיתה הנהגת אברהם ושרה, בהנפש אשר עשו בחרן ש"הכניסן תחת כנפי ה' שכניה, אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת ה' נשים" (רש"י לך יב, ה), שגם בפשש"מ מוכן ש' הדיעו זאת לבניהם אחריהם.

(17) ולא כתוכן הענין "שלא תהא יצאנית" שבפרש"י לעיל (בראשית א, כח. וראה רש"י וירא יח, ט. רש"י תצא ככ, כג. ועוד), אלא כיציאה

טים, שכנגד הי"ב אופנים וחילוקי עבודה שישנם בישראל²³.

ויש לומר, שחילוקי הדרגות שבעבודת השבטים, גילוי מקורם מיעקב, הוא באמ-צעות האמהות, רחל לאה (בלה וזלפה), שבנו את בית ישראל²⁶ [וזהו בהתאם לה-הפרש בין חלק האב וחלק האם בולד הנולד, שמציאות הכן באה מטיפת האב²⁷, והתחלקות הולד לציורים פרטיים באה על ידי שהייתו תשעה חדשים בכטן ה-אם²⁸].

ולכן מצינו שקריאת שמות השבטים, שכל שם יש לו פירוש וביאור שלו המורה על תכונתו הפרטית של בעל השם, היתה על ידי האמהות רחל ולא דוקא, ולא על ידי יעקב, כמבואר במק"א²⁹.

ד. והנה אף שבפרטיות ישנם י"ב שבטים שהם י"ב דרכים ואופנים בעבודת ה', בכללות הרי הם נחלקים לשני אופני עבודה – צדיקים ובעלי תשובה [כידוע] שעבודת התשובה אינה רק במי שחטא ופגם ועבר את הדרך, אלא היא סדר מיו-חד בעבודת ה', ושייכת גם בצדיקים³⁰: עבודת הצדיקים היא בעולם הקדושה, בקיום התורה והמצוות, ואילו עבודת התשובה מורה על העבודה להפוך את הרע לטוב, ובכללות יותר, להעלות את החול לקודש.

וזהו החילוק בין עבודת בני לאה ועבודת בני רחל, וכמובן ממ"ש בזה³¹ בטעם שעיקר יסוד המזבח ה' בחלקו של

ובפרט שמפורש בפרש"י לעיל עה"פ¹⁹ „ועיני לאה רכות“, „שהיתה סבורה לעלות בגורלו של עשו ובכחה שהיו הכל אומ-רים שני בנים לרבקה ושתי בנות ללבן הגדולה לגדול והקטנה לקטן²⁰“, והיינו שלא רצתה לעלות בגורלו של עשו, אף שע"י יכולה להחזירו למטבח²¹.

והביאור בזה – ע"פ פנימיות הענינים: אע"פ שכל שלשת האבות, אברהם יצ-חק ויעקב, נקראים בשם „אבות“ (כמרז"ל „אין קורין אבות אלא לשלשה²²“), לפי שהמדות דאברהם יצחק ויעקב עברו ב-ירושה לכל אדם מישראל²³, מ"מ, יש מע-לה ביחסם של כל ישראל ליעקב אבינו לגבי היחס לאברהם ויצחק. דלהיות שרק יעקב היתה „מטתו שלימה“²⁴ (דלא כאבר-הם שיצא ממנו ישמעאל ויצחק שיצא ממנו עשו²⁵), הרי מובן, שהוא עיקר ה„אבות“ של עם ישראל, ה„כלל“ של כל בני עד סוף כל הדורות (ובלשון רבינו זקוק²⁶, ד-נשמת יעקב היתה „כלולה מכל הנשמות שבישראל“), ולכן נק', „אומה זו“ בשם „עם ישראל“ (שמו של יעקב).

והנה אף שכל חילוקי המדריגות שב-ישראל שרשם מהאבות, כפי שהם ביעקב הרי הם בגדר „כלל“, והחילוקים שבישר-אל נתגלו בפועל ע"י בני יעקב, י"ב שב-

(19) ויצא כט, יז.

(20) והוא כדעת רב בב"ב כג, א. וראה ב"ר פ"ע, טז. תנחומא ויצא ד. ועוד. וראה לקמן הערה 45.

(21) ראה בארוכה במפרשי רש"י פרשתנו שם לב, כג (נחלת יעקב, משכיל לדוד, באר בשדה, וכן בבאר בשדה ויצא שם).

(22) ברכות טז, ב.

(23) ראה ת"א ר"פ וארא.

(24) ראה פסחים נו, א. ויק"פ פל"ו ה. ספרי ואתחנן ו, ד. האוינו לב, ט.

(25) תניא אנה"ק ס"ז (קיא, סע"ב).

(26) רות ד, יא.

(27) ראה פירוש המלות לאדמו"ר האמצעי פרק

קיא (עא, ג).

(28) ראה תניא פ"ב. וראה סה"מ תרנ"ט ע' ג.

(29) ראה בארוכה לקו"ש ח"י ע' 96 ואילך. ו-

ראה בהערות שם.

(30) ת"א ר"פ ויחי (מה, סע"א). לקו"ת דרושים

לר"ה ס, ד. ר"פ האוינו. ובכ"מ.

(31) ח"א רנט, א.

ועפ"י יש לפרש מה שנאמר, "ועיני לאה רכות ורחל היתה יפת תואר ויפת מראה": רחל מורה על עבודת הצדיקים, צדיק דמעיקרא, "יפת תואר ויפת מראה", בלי מום ופגם [תואר היא' בצירור תמונת האברים שהם כל אבר לפי הראוי לו בתמונתו הנצרכת. . ומראה הוא' זיו קלסתר פנים כו"], שקאי על השלימות ברמ"ח מצות עשה, הנק' רמ"ח אברין דמלכא, ושס"ה לית כנגד שס"ה גידין השייכים להארת פנים⁴⁰: ולאה מורה על עבודת התשובה, שזהו ענין הכני' דלאה, "ועיני לאה רכות", דכני' קשורה עם עבודת התשובה.

והנה ביעקב נאמר⁴¹, "ויאהב יעקב את רחל", כי מצד יעקב עיקר העבודה היא עבודת הצדיקים, כמ"ש, "ויעקב איש תם יושב אהלים"⁴², העבודה ב"פנים" בתחום הקדושה עצמה⁴³, ולא לצאת לחוץ לה-עלות החוץ לקדושה.

וזהו הפירוש הפנימי במרוז"ל, "שהיו הכל אומרים שני בנים לרבקה ושתי בנות ללבן, הגדולה לגדול והקטנה לקטן", ד-מצד עבודת לאה שהיא בחי' עבודת בעלי תשובה, הרי היא שייכת⁴⁴ להחזיר עשו למוטב, משא"כ רחל שענינה עבודת ה-צדיקים⁴⁵.

בנימין דוקא ולא בחלקו של יהודה⁴⁶, אף שיהודה הוא, "גבוה מכל השבטים", לפי שבנימין ה' צדיק, משא"כ יהודה, שה' מבני לאה ש"וישנאו"⁴⁷ והשתתפו בחטא מכירת יוסף, הרי אף שעשה תשובה, אין יסוד המזבח עומד בחלק של בע"ת אלא בחלקו של בנימין שה' צדיק⁴⁸. ומזה מובן, (שעשרת⁴⁹) השבטים שהשתתפו ב-מכירת יוסף, אף שעשו תשובה, אינם ב-דרגת דיוסף ובנימין, בני רחל, שהם דוקא בדרגת צדיק דמעיקרא⁵⁰.

ואולי יש לומר, שיסוד החילוק בין עבודת השבטים, מה שבני לאה ענינם (בעיקר) עבודת התשובה⁵¹ ויוסף⁵² ובני-מין עבודת הצדיקים, שרשו בהאמהות, דלאה שייכת לעבודת בעלי תשובה⁵³ ור-חל לעבודת הצדיקים⁵⁴.

32 בזהר שם: אוכל במזרח חצי אמה ובדרום חצי אמה. וראה משנה מדות רפ"ג. ניצוצי זהר שם. עורת כהנים למדות שם (בית יוסף) אות ב' ד"ה בדרום.

33 וישב לו, ד.

34 ראה סה"מ תרכ"ז ע' קיא (בהוצאת תשמ"ט). ובהוצאות שלפניו (צילום כתי' הר"ש סופר) ע' קל). 35 כ"ה בסה"מ שם. ובזהר שם מובן דבעיקר הוא בבני לאה, ד"וישנאו אותו", משא"כ בבני השפ-חות. ע"ש.

36 ראה גם אוה"ת שה"ש (כרך ב) ע' תרג. 37 להעיר שראובן, בנה הבכור של לאה, הוא שפתח בתשובה תחלה (ב"ר פפ"ד, יט).

38 לפעמים מבואר דיוסף ע"ש "יוסף ה' לי בן אחר" (ויצא ל, כד) ענינו לעשות מ"אחר", ב"ד, ענין התשובה (ראה אוה"ת ויצא רכ, א ואילך. שם ויחי שפר, סע"א ואילך. ועוד). וראה תו"א וישב ד"ה והנה אנחנו מאלמים אלומים (כח, ב) ובביאור ע"ז בתו"ת, אוה"ת כו' - דיוסף הוא בחי' בירור שני, למעלה מבירורים דב"ע.

39 תו"א רפ"ו ויחי (ועוד) כפי' "ראה ה' בעניי" (ויצא כט, לב), "שמע ה' כי שנואה אנכי" (שם, לג), שהוא בחי' המרירות והריחוק, השייכת לעבודת התשובה. ע"ש.

40 סה"מ תרכ"ז ע' קה ואילך.

41 ראה גם מפרשי ויצא שם (כט, יז).

42 ויצא כט, יח.

43 תולדות כה, כז.

44 ראה בארוכה לקו"ש ח"כ ע' 110 ואילך.

45 להעיר שרשי' בפ"י עה"ת לא כתב כלשון הגמ' בדברי רב, "לא גנאי הוא לה אלא שבח הוא לה". וראה ב"ר שם (פ"ע, טז. פט"א, ב): קשה היא התפלה שבתלה את הגזירה ולא עוד אלא שקדמה לאחותה.

46 להעיר מפרשי' ויצא (ל, כב), "זכר לה כו' ושהיתה מצירה שלא תעלה בגורלו של עשו שמא יגרשנה יעקב לפי שאין לה בנים ואף עשו הרשע כך עלה בלבו כששמע שאין לה בנים", ובפרשי'

„בזאת נאות לכם גו' להמול גו' ואת בנותיכם נקח לנו גו'".

כלומר: אף שבפועל נתחייבו אנשי שכם מיתה מפני חטאם⁵⁰, ולכן נהרגו ע"י שמעון ולוי, אחי דינה, מ"מ, כדי שרצונה של אותה צדקת, „דינה בת לאה", יתקיים במקצת עכ"פ, הרי קודם הריגתם נמולו⁵¹, שזהו הסימן של כריתת ברית עם משפחת אברהם.

זאת ועוד: בנות שכם – שאליהן יצאה דינה להחזירן למוטב – נלקחו בשבי על ידי בני יעקב⁵², ובפשטות נעשו שפחות בביתם של בני יעקב.

ו. ומכאן – הוראה לנשי ישראל:

אע"פ ש"כל כבודה בת מלך פנימה"⁵³, ונשים נקראות „עקרת הבית"⁵⁴, לפי ש"עיקר תפקידם הוא לבנות בית בישראל, שבשביל זה הן צריכות להשאר ב"פנים", „פנימה" דוקא – הרי אותן הנשים שחוננו בתכונות מיוחדות שביכולתן להשפיע גם בחוץ, עליהן לנצל תכונה זו באופן דצני-עות לשם שמים, לקרב את הלבבות לעבו-דת ה' ולהחזיר בנות ישראל הנמצאות ב"חוץ" למוטב.

ואף שמוכן ושוט, שהשתדלות זו צריכה להיות כיאות לבת ישראל באופן

וזהו מ"ש רש"י „על שם יציאתה נקראת בת לאה, שאף היא יצאנית היתה שנאמר ותצא לאה לקראתו", והיינו לפי שתכונה זו של דינה לפעול בחוץ, באה לה בירושה מלאה, להיותה „בת לאה", שתוכן עבודתה היא בחוץ, להפוך את הרע שבחוץ לטוב.

אלא שכפי שענין זה הוא במקורו, אינו בגלוי כ"כ, ולכן לא רצתה לאה ליפול ביד עשו, משא"כ כשבא בפירות ובהת-חלקות אצל השבטים, אזי מתגלה תוכן עבודה זו דיציאה, העבודה דעשיית בע"ת.

ה. ויש להוסיף, דאע"פ שבפועל הי' מכשול אצל דינה, הרי הטעם לזה הוא כפרשיי (כנ"ל) לפי שזה הי' עונש ליעקב על שמנעה מאחיו, שמזה גופא מובן שאין יציאתה מעשה בלתי רצוי, כי הי' בכוונה לשם שמים להחזירן למוטב.

ואולי יש לומר, שדבר זה – שהיציאה היתה כדי להחזירן למוטב והוא דבר טוב – בא לידי ביטוי בכך, שנתקיים מעין מטרת יציאת דינה להחזירן למוטב, שהרי בני יעקב פעלו על אנשי שכם שימולו כל זכר⁵⁵, שזהו ענין של גיור⁵⁶ שהי' נהוג בימים ההם כדי להיכנס למשפחת אבר-הם, ומובן בפשטות, שכניסה זו היתה לא רק בנוגע לאנשים אלא גם בנוגע ל"בנות הארץ", הנשים והבנות, כמפורש בקרא⁵⁷

שם, כג. והיו אומרים עלי שאעלה לחלקו של עשו הרשע". אבל מובן דשאני „שהיו הכל אומרים" הנאמר בלאה, שנקבעו ב' הכנות לב' הכנים (ראה ב"ר שבהערה שלפניו). וראה עץ הדעת טוב עה"פ (כאז), מזה ש"היתה (רחל) מצירה בו" ואף עשו הרשע כך עלה בלבו בו שאין לה בניס".

(47) פרשתנו לד, כד.

(48) ראה רדב"ז להל' מלכים ספ"ט. כלי יקר לד, כה. תורה שלימה שם, כו (אות נט). וראה ב"ר שם (פעי", ט. פ"פ, ד ובמפרשים) הדיעה שדינה נשאה לאיוב וגיירה אותו.

(49) לד, טו"ט.

50) ראה לקו"ש ח"ה ע' 190 הטעם שנתחייבו מיתה ע"ד הפשט. וראה בהנסמן שם דיעות ה' ראשונים הטעם שנתחייבו מיתה.

51) להעיר מל"ת להאריז"ל פרשתנו: כחטא אדה"ר נתערבו הניצוצין... הקליפות, לכן שכם שהי' בו ניצוץ אדה"ר חשק כ"כ בדינה לכן נהרג אחר תקונו אחר שעשה ברית מילה. וראה נחל קדומים פרשתנו עה"פ.

52) פרשתנו לד, כט.

53) תהלים מה, יד.

54) ולהעיר שזה נאמר על רחל (רש"י ויצא לא, ד. ויגש מו, יט. וראה ב"ר פ"א, ב. במדבר"ר פ"ד, ח).

ויכוחים ומלחמה כו' (כטבע האנשים, ש'
„איש⁵⁵ דרכו לכבוש“).

וכיון שהקב"ה ברא את הנשים בתכונה
זו, הרי מובן שעליהן לנצל אותה במי-
לואה, לא רק בהנהגת הבית, אלא גם ב-
השפעה בחוץ, לקרב את בנות ישראל
לאביהן שבשמים⁵⁶.

(משיחות ש"פ וישלח וש"פ וישב תשמ"ו)

(55) פרש"י בראשית א, כח.

(56) ראה בארוכה בכ"ז ס' השיחות תנש"א ח"א

ע' 83 ואילך.

צנוע, ועד שבה „יציאה“ בחוץ צ"ל ניכר
עלי' ד„כל כבודה בת מלך פנימה“, מ"מ,
ביחד עם הזהירות בתכלית של הליכה
בגדר הצניעות, עליהן להחזיר למוטב
את בנות ישראל התועות.

ואדרבה, טבע הקירוב והרכות של
נשים מסייע אותן להצליח בקירוב הלב-
בות לעבודת ה' עוד יותר מאנשים, כפי
שרואים במוחש, דכאשר משדלים את
השני להתקרב לתורת ה' ועבודתו בדרכי
נועם ודרכי שלום, יש הרבה יותר הצלחה
(והפעולה היא פנימית יותר ויש לה קיום
יותר) מאשר על ידי הפעולה על ידי

וישב

מלב בניו שלא יקנאוהו לכך אמר לו הבוא נבוא וגו' כשם שא"א באמך כך השאר הוא בטל", זהו סיום הפירוש הב', דאף שהוא ידע שהחלום אמת, מ"מ אמר כן, "להוציא מלב בניו".

אבל לכאורה פירוש זה (בדברי רש"י) דחוק הוא, שהרי בכתוב ממשיך, "ואביו שמר את הדבר", ופרש"י, "הי' ממתינ ומצפה מתי יבוא", הרי מפורש שברור הי' ליעקב שהוא חלום אמיתי ובודאי יתקיים, אלא שהי' ממתינ ומצפה מתי יתקיים.

א. "ויספרי אל אביו ואל אחיו ויגער בו אביו ויאמר לו מה החלום הזה אשר חלמת הבוא נבוא אני ואמך ואחיד ל' השתחוות לך ארצה", ובפרש"י מעתיק מן הכתוב, "הבוא נבוא" ומפרש, "והלא אמך כבר מתה והוא לא הי' יודע שהי' דברים מגיעין לבלהה שגדלתו כאמו ורבותינו למדו מכאן שאין חלום בלא דברים בטלים ויעקב נתכוין להוציא הדבר מלב בניו שלא יקנאוהו לכך אמר לו הבוא נבוא וגו' כשם שא"א באמך כך השאר הוא בטל".

ולפי דברי כמה מפרשי רש"י נמצא, שרש"י כותב כאן שני פירושים: (א) ש-יעקב, "לא הי' יודע שהדברים מגיעין לבלהה" (שהוא ע"פ בראשית רבה על אתר), (ב) פי' רבותינו ד, אין חלום בלא דברים בטלים" (והוא ע"פ דברי הגמ'-רא').

ולכאורה משמע, שלפי הא' חשב יעקב שאין ממש בחלום והוא חלום שווא, כיון שגם, "אמך" היתה משתחוה (וטעה בזה, כי "לא הי' יודע שהדברים מגיעין לבלהה"); ואילו לפי רבותינו ידע יעקב שהחלום הוא חלום אמיתי, והפרט ד, "אמך" משתחוה אינו סותר לאמיתיות החלום (אף שלשיתת רבותינו א"א לומר שהדברים מגיעים לבלהה), כי "אין חלום בלא דברים בטלים", ופרט זה הוא מה, דברים בטלים שבו. ומה שמס-יים רש"י, "ויעקב נתכוין להוציא הדבר

(5) לו, יא.

(6) ומטעם זה יש מפרשים בפרש"י ש, הוא לא הי' יודע" קאי על יוסף - ראה מדרשי התורה (להקדוש אשתרוק). באר מים חיים (לאחי המהר"ל).
(7) ואולי י"ל בפירוש הרא"ם והגו"א, שגם לפי הא' ידע יעקב שהוא חלום אמת, אף שלא הי' יודע פתרון החלום (שהרי לא הי' יודע שהדברים מגיעין לבלהה). וזה ש, אביו שמר את הדבר" היינו ש, הי' ממתינ ומצפה" שיתקיים" אף שלא ידע איך יתקיים. ע"ד מ"ש בחי' ופי' מהרי"ק (על פרש"י) ונחלת יעקב בפרש"י.

(*) ראה גו"א ונחלת יעקב בפרש"י בדי"ה לפי שהי' מטיל שנאה, לא שלא הי' מחזיק החלום אמת שהרי כתיב ואביו שמר את הדבר.

(**) אבל בלבוש כאן, שלפי הא' ד, אביו שמר את הדבר" הוא לא לקיים החלום (כפ"י הב'), אלא לקיים חשקו ורצונו של יוסף, ומפרש דפרש"י, "ממתינ ומצפה מתי יבוא" (כ"י ודאי לו שיבוא), זה פי' לדברי רז"ל. אבל לפי פי' הראשון פירושו הי' ממתינ ומצפה ומתפלל שיבוא למלאות משאלות לב יוסף. אלא שרש"י פירשו לפי משמעות פשוטו כדרכו בכל מקום. וצ"ע, דלפ"ז סותר רש"י בפי' ואביו שמר את הדבר" כפי' רבותינו (בפסוק שלפנ"ז), ולא כפי' פי' הראשון (שם) שהוא לפי פשוטו של מקרא.

(1) פרשתנו לו, י"ד.

(2) ראה רא"ם, גו"א ובכמה מפרשים.

(3) פפ"ד, יא.

(4) ברכות נה, סע"א ואילך.

(4*) כמפורש בלבוש. וראה הערה 7.